

ISMERTETÉSEK. BÍRÁLATOK.

A magyar irodalom története. Képes díszmunka két kötetben. Szerkesztette Beöthy Zsolt. Kiadja az Athenaeum irodalmi és nyomdai r. társulat. Budapest 1896.

A két hatalmas kötet megjelenése, melyek egyike 510, a másik 840 lap terjedelmű, s a szakba vágó képekkel, illusztrációkkal, facsimilékkel dúsan fel van szerelve, nagy esemény a magyar irodalom történetében. Toldy terve volt a magyar ész összes alkotásainak történetét megírni, ez valósult most e műben, bár némileg szűkebb keretek közt mint a hogy Toldy tervezte. Irodalmunk történetéről eddig csak kézi könyvekből nyerhetett tájékozódást az érdeklődő, vagy a szakirodalom százfelé elszórt termékeire volt utalva. Midőn e vállalat füzeteként megindult, méltán lehattünk azon reménnyel, hogy ez az eddigi sajnálatos állapot e könyv megjelenésével véget ér s irodalomtörténetünknek meg lesz most már a maga codexe, a melyből a ki tanulni akar, könnyű szerrrel alapos tájékozódást és felvilágosítást merithet.

Tudományunkra ez nagy nyereségnek ígérkezett. S az irodalomtörténet minden barátja, sőt általában a magyar közönség valóban a legnagyobb elismeréssel fogadta a szerkesztő és a kiadó társulat vállalkozását egy ily nagy mű létesítése körül. A füzetek megjelenése most be van fejezve, s a pompás díszmű előttünk áll. Mindenki, a kinek irodalomtörténetünk ügye szíven fekszik, a legnagyobb elégtétellel fogja tudomásul venni elkészültét. Az a tény, hogy ime létrejött a nagy magyar irodalomtörténet, hogy szellemi életünk fejlődésének adatai egy rakáson vannak, s végre tehát van egy általános útmutató, mely a szakembernek vezérfonalul, a közönségnek tájékoztatóul szolgál, előttünk is, mint a magyar közönség minden tagja előtt, a legnagyobb mértékben örvendetes.

De bármily örömmel, csaknem lelkesedéssel fogadjuk a könyvet, ez nem azért van, mivel kifogástalan tökéletességűnek találjuk. Egy ily nagy mű, melyet pláne a világ már régóta vár s szükségét mindenki régóta érzi, természetszerűleg nagy igényekkel lép föl és nagy várakozást kelt. Épen azért fel kell tennünk vele szemben azt a kérdést is, mennyiben felel meg és mennyiben tesz eleget ez igényeknek és várakozásoknak. Annyival inkább szükséges ennek a mérlegelése, mert habár

ilyen műre régóta szükség volt is, irodalmi viszonyaink közt bizonyos, hogy akár teljesen megfelel ez a könyv a kivánalmaknak, akár nem, jó darab időre bevágta az útját más hasonló mű megjelenésének. Közönségünknek ez lesz a következő években bibliája az irodalomtörténeti dolgokban, ebből meríti tudását és tájékozódását s be fogja érni avval, a mit ebből meríthet. Annálfogva midőn részünkről is csatlakozunk a napi és heti sajtó üdvözlő szavaihoz, melyek e könyv megjelenését fogadták, feladatunkhoz híven szükségesnek tartjuk azon kifogásoknak is hangot adni, melyek e mű ellen, nézetünk szerint, jogosan emelhetők.

A könyv sokak munkája. A szerkesztő eljárása e részben az volt, hogy az egyes szakaszokat és fejezeteket kiosztotta a magyar irodalomtörténet kiváló munkásai közt, azon célzattal, hogy mint a munka tervrajza mondja, »így egyfelől minden egyes cikk oly szakember tollából kerülvén, kinek sajátlagos tanulmányai körébe esik az illető tárgy: megbízhatóság és alaposág tekintetében a vállalat készültének ez a módja a legnagyobb biztosítékot nyújtja. Másfelől kiváló írók közreműködése által, a munka érdekes és becses emléke lesz irodalomtörténetírásunk jelen állásának.«

Az eljárást, hogy sokan összefogva irjanak meg egy nagy munkát, igaz, így is meg lehet okolni, de a dolog indító okai közt minden bizonynyal ott volt az is, hogy egy nagy irodalomtörténeti mű létrehozása így könnyebbnek látszott, különösen akkor, midőn a mű megjelenésének határéideje, a millennium, mintegy előre ki volt tűzve,

A dolgozás e módjának azonban, bár elismerjük, hogy jogosan lehetett tőle várni azon szép és jó dolgokat, melyeket a tervrajz ígér, megvannak a maga hátrányos oldalai is. Előre látható volt, hogy ily készülésmód mellett a könyvet semmiféle gondos szerkesztés sem tudhatja egységessé tenni, még pedig nemcsak a styl és tárgyalási mód, de a felfogás és megítélés tekintetében sem. És ez meglehetősen mértékben csakugyan be is következett. A controvers kérdésekben a mű nem egységes. Az egyik cikk pl. protestáns szellemben van tartva, mint Széchyé a katolikus visszahatás koráról, a másokban katolikus felfogás uralkodik pl. Fraknóiéban Pázmányról és köréről. A tárgyalás menete néhol az, hogy az író az életrajz keretében ismerteti az illetőnek irodalmi működését, pl. Baráth-Ferencz cikke Eötvösről; máshol ismét az író művei fajok szerint csoportosítva tárgyaltnak, pl. Gyulai cikkében Keményről. Megesik az is, hogy a különböző szerzők egy és ugyanazon dologról eltérő felfogást vallanak. Egyik cikk pl. (Horváth Cyrillé középkori költészetünkről) a 120. lapon a hegedősök népies naiv költészetével ellentétbe állítja a tudós lantosok műveit, s kifejti, hogy »e tanultabb emberek a krónikák szellemét becsülték, az igaz valóságot akarták elbeszélni«, s ekkép a hegedősök költészete e tanult lantosok miatt mindinkább félre szorult. A másik cikk (Kardos Alberté a 150. lapon) azt mondja, hogy Tinódi és társainak költészete felelevenedése volt egy régi műfajnak, a históriás ének kivesző műfajának. Azaz az egyik szerint a hegedősök költészetét a lantosok leszorították, a másik szerint ugyanazok felélesztették. Stb.

A szerzők sokasága magával hoz aztán egy másik különös körül-

ményt. Ha egy író írja meg a művet elejétől végig, természetesen a legszorosabb és legbensőbb összefüggés lesz az egyes cikkek és szakaszok közt. A fejlődés menetének elbeszélése lendületnek indulván, nem áll meg minduntalan a fejezetek és cikkek elején külön tájékoztató vagy hangulat-keltő bevezetésekre. A sok különféle szerző azonban ezen nem képes túltenni magát. Az egyes cikkeknek olyan összesímítása különben, hogy egyik a másiknak természetes folytatása legyen, természetesen nem a szerzők, hanem a szerkesztés dolga lett volna, ennek azonban igen kevés nyomát találni a műben. Szinte bosszantó, de legalább is komikus, hogy a mint az ember egy cikket végig olvasott és sietne értesülni a dolgok további fejlődéséről, a következő cikk nem ott veszi fel a fonalat, a hol az előbbi elhagyta, hanem előbb szükségesnek tartja egy nekikerülő bevezetéssel tájékoztatni az olvasót olyan körülmények felől, a mikről az már akkorra úgy is eléggé tájékozva van.

Mindezek a megjegyzések azonban kevésbé érintik a lényegét s azon örvendetes ténynyel szemben, hogy a magyar irodalomtörténet nagy könyve meg van írva, alig jöhetnek számba is. Az egyes cikkirók fel-fogásaiban nyilatkozó kisebb-nagyobb eltérések, valamint az egyes cikkek nem eléggé összesímított volta ugyanis szükségszerű járuléka a könyv készülése módjának, s mind a nagy közönség, mind az irodalom könnyen túlteheti magát rajtuk. Van azonban mindezeknél egy lényegesebb megjegyzésünk a műre.

A cikkeknek, melyekből a könyv áll, nagyobb része értékes dolgozat, s teljesen megfelel a tervrajzban kifejezett ígéretnek megbízhatóság és alaposság tekintetében. De a cikkek legnagyobb része, s tehát a könyv legnagyobb része azt hisszük, még sem éri el azt a célt, mely egy népszerű irodalomtörténet elé kitűzhető, s melyet maga e könyv is kitűzött magának. A korszakok, az események, az egyes írók és művek legnagyobbbrészt kitűnően vannak benne méltatva és jellemezve, — de igen fogyatékosan vannak ismertetve.

S e pontnál fel kell vetnünk a kérdést: mi célból van írva e könyv? A munka tervezete, mely a füzetek borítékaira volt nyomva, ismételten hangoztatja, hogy az a nagy közönség számára készül, annál fogva a nagy közönség méltán avval a várakozással fogadhatta, hogy ez a mű tehát az ő igényeit fogja szolgálni s nem aféle szakmunka lesz, a mely iránt csak bizonyos szűkebb körök érdeklődhetnek. Ha a kész művet most végig olvassa az ember, be kell ismernie, hogy a könyv a várakozás negatív részének teljesen megfelel: valóban nem a szakkörök számára készült. Új kutatásokkal nem foglalkozik, hanem az eddigi megállapítások alapján áll. Szakszerű részletezésbe és aprólékoskodásba nem merül; alakjait és tárgyait nagy vonásokban, inkább csak körvonalaikban, jól kidomborítva s biztos kézzel megrajzolva állítja elé. Mindamellett még sem valószínű, hogy ez a könyv sűrű olvasmánya lesz a nagy közönségnek, mert habár nem a szakkörök számára van is írva, nem szolgálja eléggé a közönség igényeit sem. Mit várhat a közönség egy nagy irodalomtörténettől? Két, csaknem araszto vastagságú kötettől, mely azt hirdeti céljául, hogy általa »irodalmunk ismerete, szeretete, ápolása

terjedjen és erősödjék?» Mindenesetre azt várja első sorban, hogy az vele a letűnt korszakok irodalmát s annak termékeit megismertesse. Mert az irodalom történetét, fejlődésmenetét megismerni magának ez irodalomnak és termékeinek ismerete nélkül tiszta képtelenség. A könyv írói pedig vagy egyáltalán nem, vagy csak elvétve ismertettek. A cikkek, alig egy pár kivétellel, abban a föltevésben vannak írva, hogy az olvasó előszedi az illető irodalmi emlékeket, vagy hogy ott van előtte a tárgyalt költő egy lehetőleg teljes kiadásban s azt felüti és rögtön elolvassa a szóban forgó művet s összeveti azt az irod. történetben talált méltatással és megkeresi benne azon sajátságokat, melyeket az illető tanulmány élelműen kiemel. De ez látni való hogy képtelenség. Épen oly képtelenség viszont azt fölteni, hogy a »nagy közönség« már előre ismerje azokat az írókat és műveket, a kikről vagy a melyekről itt jellemzéseket és méltatásokat talál. A nagy közönség legfőlebb a saját korának, vagy a közvetlen megelőző kornak íróit ismeri, azokból is csak a legjelentékenyebbeket, azokat is csak nagyjából és semmi esetre sem oly mértékben, hogy a rólok irt méltatásokat élvezni vagy kellően méltatni tudja. A régibb irodalom termékeinek ismeretét pedig épen nem tételezhetni föl a szakkörökön kívül álló közönségről. Ezeket vele megismertetni épen az irodalomtörténet feladata volna. Képzeljünk el egy olyan embert a nagy közönségből, a ki mint találó észrevételt elismeréssel fogadja azt, hogy pl. »a Kopaszság dicséreti igazán kedves ironiával tréfálkozik;« és ezer más hasonló általános megjegyzést e könyvből. A ki az irodalmi ismereteknek ezen a fokán áll, az ismereteinek gyarapítása végett már nem az Athenaeum képes irodalomtörténetéhez folyamodik.

Teljesen tévesztett dolognak tartjuk, hogy egy népszerű irodalomtörténeti nagy mű csaknem egészen méltatásokból és jellemzésekből álljon. Egy ilyen műnek első és legközvetlenebb feladata megismertetni a tárgyalt írókat, megmutatni, hogy mi bennök a jellemző, mi az érdekes vagy értékes, vagy miben állnak a fogyatkozásaik, még pedig megmutatni mindezt az írókból vett jellemző és megfelelő idézetekkel. Valamely íróból a ránézve legjellemzőbb részleteknek egy részt kiválogatása, másrészt találó és élvezhető formában bemutatása nem könnyű feladat és nem közönséges művészet; bizonyára nehezebb, mint az írók kizárólag jellemzni és fejtegetni. Mert ez utóbbi eljárás lehetséges még homályos és bizonytalan vagy elmosódott benyomások alapján is, az ismertetésnél pedig mindenről pontosan be kell számolni s minden állításunknak alapját kimutatni. Ez lehet, hogy fárasztóbb annak, a ki írja, de annak, a ki olvassa, annál vonzóbb és tanulságosabb. Nagyon természetes, mert ekkor a közlött véleményt az olvasó maga is levonja, vagy igazoltnak látja, meggyőződik annak találó voltáról s ebben magában külön élvezetet talál.

Ez úgynevezhető inductiv tárgyalásmód egy a nagy közönségnek szánt népszerű műben talán nagyon iskolásnak tetszhetik némelyek előtt, de erősen meg vagyunk győződve, hogy irodalomtörténetünk iránt szélesebb körökben igazi érdeklődést e nélkül kelteni nem lehet. Végre is, ha az iskolában az érdeklődésnek és az érdekek ébren tartásának ez az

egyetlen biztos eszköze, nem lehet az másképp a nagy közönséggel szemben sem.

Irodalomtörténetünk régibb korszakaiból valóban nagy és fényes alakokat nem igen tudunk felmutatni, legfőleg talán egy párt. De akár milyen szegényesen állunk is e részben más nagy nemzetek irodalmához képest, mégis óhajtjuk, szükségesnek tartjuk, sőt a nemzeti érdek elutasíthatatlan követelményének tekintjük, hogy régibb íróinkról is necsak hogy épen névről tudjon valamit a közönség, de lehetőleg ismerje is őket. Épen e végből van szükség a népszerű irodalomtörténetre. De e megismertetés nem sikerülhet addig, a míg el nem találjuk a módját, hogy kelthetünk érdeket a közönségben irodalmunk régibb termékei iránt. Arany J. a rhythmus taglalását ajánlotta e ezéla; de ez csak az iskolába való s ott se alkalmazható minden darabra és nem is az egyetlen módja a dolognak. A rhythmuson kívül is találunk, akár legrégebbi költőink műveiben is olyan vonásokat, melyek még a mai olvasóban is érdeket kelthetnek. Tinódi már csak elég száraz és unalmas rossz verselő, de a régi magyar vitézi életnek, a várívásoknak és ostromoknak az az eleven képe, melyet az ő műveiből megismerhetünk, mindenesetre vonzó és érdekes. Azt nem kívánhatjuk a nagy közönségtől, hogy ennek a kedvéért Tinódit elolvassa, de azt igenis megkívánhatja tőlünk a nagy közönség, hogy egy neki szánt népszerű műben azt vele megismertessük. Vagy milyen szép pl. Balassánál az a hasonlat, melyben elmondja, hogy a szép sólymok, vad rárók kézre jönnek a hívásra, a vas a tűzben elhajlik s a piros márványkő, kit ver gyakor eső, csepegéstől lyukadhat:

Téged peng solymom
 Én édes vad ráróm
 Az én sok kiáltott szóm
 Kezemre nem hihat;
 S csak úgy se lágyíthat
 Mint vasat tűz, nagy lángom,
 Sem mint márványkövet,
 Kit eső csepeget
 Nem hathat könnyhullásom.

De ám erről a nagy közönség, a melynek irodalomtörténeti ismereteit ez a könyv gyarapítani akarja, mit sem tud, s ha e könyvet elolvassa, akkor sem fog tudni semmit. A helyett azonban megtudja pl. azt, hogy Balassa B. idegen nyelvekből átdolgozott verseiben »több a mesterkélt finomság és tetszetősebb az eszme,« az eredetiekben pedig »több a természetesség és erősebb az érzés.«

Az ilyen utalások és vonatkozásoknak, melyeket csak az érthet és méltányolhat, a ki ismeri az illető műveket, ilyen könyvben vajmi kevés értékök van. Ilyenek által írókat megismertetni vagy irántok érdeket kelteni nem lehet. Még ha támadna is érdeklődés egy-egy ily általános jellemzés után, de ha kielégítése elmarad, kárba vesztett dolog. Így pl. e könyv Báthori zsoltáiról azt mondja (247. l.), hogy »a képzelet helyenkint valóban rendkívüli erejű nyelven nyilatkozik bennök.« Már mibe

került volna ezt egy pár helylyel meg is mutatni, holott az olvasó bizonyára szeretné látni, mennyiben áll róluk ez a jellemzés s milyen tehát Báthorinak ez a rendkívüli erejű nyelve.

Ki kell azonban emelnünk hogy az itt elmondottak nem vonatkoznak a könyv egész tartalmára. Néhány szerző nem tévesztette el szem elől azt, hogy egy ily czélu irodalomtörténet első és legközvetlenebb teendője az instructiv tárgyalás. Ezek közé tartozik pl. Badics Ferencz, ki a 16. század elbeszélő költészetéről igen kitünő ismertetést ad, s a tárgyalandó anyagghalmazból művészi kézzel tudja kiválogatni azt, a mi lényeges és jellemző. Hasonló eljárással tárgyalja Fáy és Gaál Józsefet, bár ez utóbbi íróról szóló részben az a különösség fordul elő, hogy egyik darabjáról szólván, azt mondja, hogy azt nem szükség részletezni. mivel ugy is eléggé ismeretes. Habár ez a darab a Peleskei nótárius is, egy részletes nagy irod. tört. műben ilyen utalás még sem állhat meg. Badics különben evvel nem áll egyedül. Több helyt előfordul a könyvben az, hogy egy-egy cikkíró valami szakmunkára utal, hogy az olvasó keresse fel ott az illető dolog bővebb fejtegetését. Jeles ismertetés továbbá Riedl Fr. cikke Petőfiről, s ebben főleg az a rész, a hol Petőfi költészetében az egyénitést és megjelenítést magyarázza, valamint az, hol a népdalias bekezdő vonatkozásokat fejtegeti; de már a mit Petőfi őszinteségéről beszél, sokkal általánosabb és kézzelfoghatatlanabb. Szász K. cikke Tompáról szintén mindkét eljárásra igen világos példát nyújt. A tanulmánynak az a része, a hol az ismertetés úgy megy, hogy a szerző felsorolja az egyes darabokat s aztán megjegyzi, hogy erős népies humor van ezekben, baladai hang amazokban, mély vallásos és bibliai szellem emezekben; de arról szó sincs, hogy mikép nyilatkozik tehát bennök e humor, hang és szellem: ez a fejtegetés határozottan szintelenebb és múlóbb benyomást tesz. Mig ellenben Tompa hazafias allegóriáit valóban ismertetőleg tárgyalja, s a legjellemzőbb darabokból a legjellemzőbb részleteket kiválogatván és bemutatván, nem csak közvetlenebbé és vonzóbbá válik a tanulmány, de a legmelegebb érdeklődést ébreszti a tárgyalt költő iránt. A könyvnek ilyen helyei mutatják, mivel lehet a szakkörökön kívül álló közönségben az irodalom történetéhez érdeket kelteni. Az, hogy általános jellemzéseket és méltatásokat olvasva, valaki indítatva érezze magát az illető művet elővenni, vagy megszerezni s összevetni azt a méltatás megállapításaival, nem hihető, hogy egyáltalán előforduljon. Ellenben a tudással és ízléssel kiválogatott legjellemzőbb mutatóanyagok, melyek a megállapításokat illusztrálják, szem elé állítják, érdeket és kíváncsiságot keltenek az illető író egyéb művei után is. Hogy költőink oly kevésé ismeretesek nagy közönségünk előtt, semminek sem lehet e körülményben nagyobb része, mint irod. történetünk azon eljárásának, mely örökké méltat és jellemez, s csak a legritkább esetben magyaráz és ismertet, s elvont és az eleven élettől ég-föld távolságra álló módszerével az irodalomtörténetet abba a hirbe hozta, hogy az egyike a legunalmasabb dolgoknak.

Ezeket általánosságban akartuk elmondani e nagy műről, mely nagy apparátussal készült, nagy igényeket támasztott, régen érzett szükségletet vállalkozott kielégíteni, s valóban olyan hiányt kell pótolnia,

mely napról napra érezhetőbbé vált. A könyv külső megjelenésével arra utal, hogy codex és bibliája legyen irodalmunknak, hogy kezén forogjon a közönségnek, de ne csak mint asztaldisz, hanem valóban forgatott kézi könyv, melyből irod. ismeretet és tájékozottságot merítsen. Hogy elérje ezt a célját, kérdésesnek látszik előttünk; a módszer, melyet legnagyobb részében követ, nem látszik alkalmasnak arra. Őszintén szólva, nem hiszszük, hogy közönségünk közt e könyv révén az irod. tört. ismeretek általánosabbakká és alaposabbakká váljanak. A könyv laikusnak néhol nagyon is nehézkes. Egyes kitűnő cikkek, mint pl. Rákosié Katonáról, Baráth Ferenczé Kossuthról, Alexander Bernáté Madáchról, Pulszkyé az Anjouk, Zsigmond és Mátyás koráról forma tekintetében is fénypontjai a műnek. De vannak benne minden megbízhatóságuk és alaposáguk mellett is olyan darabok, melyeket a közönség szárazaknak és unalmasnak fog találni. Némelyik csak egy-egy régibb kézi könyvnek kissé bővebb lére eresztett szakaszát mondja el; másik nagyobb műveket kivonatol, dicséretes rövidséggel és tömörséggel ugyan, de kétségbeejtőleg homályosan. Másik ismét úgy látszik a részére kiszabott hely szűk voltával küzd s azért mégis alapos és kimerítő akarván lenni arra törekszik, hogy mindent legalább megérintsen, a mi tárgyára tartozik, a mi persze ismét csak homályt szül. Legjellemzőbb e nemben Széchy Károly némelyik cikke, a ki oly futtában érint meg egy és más körülményt, hogy csak az értheti meg: miről van szó, a ki az illető dolgot már a nélkül is tudta. Pl. Ányos életében így szól: »Tizenhat esztendő korában szeretett, tetszeni vágyott, s mivel nem hívalkodhatott, kolostorba vonult.« Ez tömörnek elég tömör, de furcsának is elég furcsa. Érdekes azért, hogy látható belőle a szerkesztés technikája, hogy t. i. az egyes szerzőknek ki volt szabva, mennyit írhatnak a nekik kiosztott témáról s a szerzők azután, mint valami Procrustes-ágyba, úgy dömöckölték bele mondanivalójukat a kiszabott térbe, a hogy lehetett.

Ugyan-e körülmény látszik okozni a homályosságot Sebestyén Károly cikkében »a magyar népköltészetéről.« E cikk a 495. lapon úgy emlit valamit, mint a »magyar népdal édes anyját,« de hogy mit ért ezen, a felől csak sejtelve lehet az olvasónak. Szintugy a sejtésre vagyunk utalva e mondásánál: »A székely balladák immár biológailag hagyományos koloncát egyik keletről hozott örökségünknek tekinthetjük.«

Egy pár szembeötlőbb inkább elhamarkodott mondást, mintsem hibát vagy tévedést akarunk még fölemlíteni, melyet egyik-másik cikkben megjegyeztünk. Réthy László pl. »A magyar n. őskora« cikkben azt írja, hogy a magyar ősvallást a rokon népek mythikus költeményeiből *egész teljességében* megismerhetjük. Az aláhúzott szavakat nem lehet szó szerint venni. Elenyészett mythológiát egész teljességében a rokon népek költeményeiből senki sem tudna reconstruálni. Vegyünk pl. egy analog esetet. Ha a görög mythologia elenyészett volna, lehetséges volna-e azt a többi árák mythosából vagy költeményeiből ugy visszaállítani, mint a hogy most ismerjük? Legföllebb csak a száraz vázlatát. Tehát a magyarra sem mondhatunk többet.

Sebestyén Gyula cikkében (A királymondák és az énekmondók) az énekmondókról egy az eddigőtől eltérő, egészen új felfogást találunk,

mely azonban sehogysem látszik előttünk igazolhatónak, annál kevésbé mert a czikkíró saját magával is ellenkezésbe jut benne. Azt mondja ugyanis, hogy a királyi udvarban az énekmondók csak akkor honosodtak meg, mikor a hozzánk házasodó (!) herczegnők és kíséreteik a nyugati lovagvilág kedvteléseit ott meghonosították. Egy lappal hátrább pedig így szól: »A regések állapota régi hagyomány lehetett, mert már egy 1219-iki oklevélben találunk egy Regus nevű tekintélyes udvari hivatalnokot. Sőt alig tévedünk, ha a regösöket egyenesen énekmondóink azon rendjének tartjuk, a kik nevök után ítélve, már ősidóktól fogva a nemzeti hagyomány hivatásszerű őrzői voltak.« Vajjon feltehető-e, hogy a »nemzeti hagyomány hivatásszerű őrzői« csak, mint Sebestyén Gy. állítja az osztrák spielmannok és minnesängerek példája után juthattak be a királyi udvarhoz? Az akkori viszonyt az udvar élete és a nemzeti élet közt, úgy látszik, a szerző egészen a mai viszonyok szemüvegén nézi: akárcsak Anonymus, kiről pedig kiemeli, hogy midőn Árpádnak Etelvárába bevonulását leírja, »e képet, mint minden képét, saját kora viszonyai után rajzolta.«

KORDA ÍMRE.

AD VOCEM.

Szabács viadala. Balassa József az idei Nyőr 32. lapján a régi vers egyik sorának olvasásában hibát talál. A sor így hangzik: *És Szabácsvár tájott hoztata számán*; pedig az eredeti kéziratban ez áll: *Es Sabach vartayath hoztata zaman*. B. szerint semmi okunk sincs a világosan egybeírt *vartayath* szót ketté választani, hisz így is megvan a világos értelme: *vártáját*. Igaza van Balassának, hogy a *várta* szónak magának megvolna értelme, de nincs, vagy nem volna ennek a sornak, a melyben előfordulását állítja. Hajók felvontatásáról, Szabács alá hozatásáról van szó s még e soron túl is, azoknak árokba vontatásáról beszél a vers. *Szabács vártájának számán hoztatása* — értelmetlen, közbe ékelt sor maradna. A *vártájath* nem egyedül való példa a szók összeírására; ilyenek a versben még ezek: *válagatotnép*, *vytéznpép*, *egheleth*, *Alybeg*, *hozzya tartónép*. — A mi azt illeti, hogy *Szabácsvár* sehol sem áll az egész költeményben: igaz; de az is igaz, hogy a kérdéses sor előtt a 6. sorban *Nandorfeyer várra*, a 2. sorban pedig *feyer várnúl* olvasható. Egy sor meg így hangzik: *Igy megadák Szabács erősségét*. Ezeknél fogva most is úgy vélekedem, hogy a szók összeírása vagy össze nem írása nem dönthet az értelem rovására.

Sitét. — — »azt is tudnunk kellene, valóban egykorú 1211-iki oklevél-e az idézet forrása, avagy egy 1211-iki oklevélnek csak későbbi másolata, a mit az ortografia kérdésében mindig figyelembe kell vennünk« — ezt írja Zolnai Gyula az idei Nyőr 35. lapján arra, hogy a *setét* szónak *setit* alakjára hivatkoztam e folyóirat múlt évi 118. lapján. — A mit itt tudnunk kellene, azt tudnunk lehetne, mert az Árpádkori új okmánytár I. kötete 124. lapjára hivatkoztam, a hol a *Setit* található,